

Kuntayhteistyö ilmastosuunnitelmien laatimiseksi

1. Taustaksi

Kunnat ovat avainasemassa, kun Suomi pyrkii hiilineutraaliksi vuoteen 2035 mennessä. Kunnat toimivat paikallisen ja alueellisen ilmastotyön alustoina ja mahdollistajina, vauhdittajina ja katalysaattoreina. Kunnat vastaavat alueillaan muun muassa kaavoituksesta, maankäytöstä, liikennesuunnittelusta, kunnallisten energiayhtiöiden omistajaohjauksesta, monien rakennusten lämmitystapavalinnoista ja julkisista hankinnoista.

Karkean nyrkkisäännön mukaan kuntakonsernin osuus on noin 10 % alueensa kasvihuonekaasupäästöistä. Loput 90 % päästöistä aiheutuu muiden tahojen, erityisesti alueen yritysten ja asukkaiden, toiminnasta. Vaihtelu tämän 10/90-säännön prosenttiosuoksissa on kuitenkin hyvin suurta erityyppisten kuntien välillä. Siksi kunnille on tärkeää sekä vähentää omia päästöjään että vauhdittaa alueensa muiden toimijoiden päästövähennyksiä. Tätä kunnat voivat tehdä erilaisten ohjauskeinojen avulla: kuten velvoitteilla, taloudellisella ohjauksella, viestinnän ja palvelumuotoilun keinoin.

2. Ilmastonsuojelusuunnitelma

Suomeen laadittiin ensimmäinen ilmastolaki vuonna 2015, jonka korvasi kesällä 2022 voimaan tullut uusi ilmastolaki (423/2022). Ilmastolaissa säädetään ilmastopolitiikan suunnittelusta ja seurannasta sekä kansallisista ilmastotavoitteista ja asetetaan velvoitteita viranomaisille. Uuteen ilmastolakiin on lisätty uudet, koko Suomea koskevat päästövähennystavoitteet vuosille 2030, 2040 ja 2050. Laki on laajentunut kosemaan myös maankäyttösektoria ja siihen on lisätty hiilinielujen vahvistamista koskeva tavoite.

Uutta ilmastolakia on täydennetty ja täydennys tuli voimaan 1.3.2023. Lain muutoksen ja täydennyksen myötä ilmastolakiin sisällytettiin velvoite kunnille laatia ilmastosuunnitelmat. Jatkossa laissa säädetään myös ilmastolain mukaisesta muutoksenhausta. (<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230108>)

2.1 Ilmastosuunnitelma

Valtuustokaudesta 2025—2029 lähtien kaikkien kuntien tulee laatia tai päivittää ilmastosuunnitelmansa. Jatkossa suunnitelma tulee päivittää vähintään kerran valtuustokaudessa. Suunnitelman hyväksyy valtuusto. Suunnitelma tulee ottaa huomioon myös kunnan toimintakertomuksessa (Kuntalain 115 §)

Ilmastosuunnitelmassa pitää ottaa huomioon ilmastolaissa säädetyt ilmastotavoitteet, jotka ovat hiilineutraaliustavoite 2035 ja vuodelle 2030 asetettu 60 % päästövähennystavoite. Yksittäisellä kunnalla ei kuitenkaan tarvitse olla omaa päästövähennystavoitetta. Suunnitelman tulee sisältää muun muassa kunnan tavoite kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämisestä. Tavoite tulee olla määrällinen, esimerkiksi päästövähennystavoitteen %-luku suhteessa vertailuvuoteen. Lisäksi suunnitelmaan tulee kirjata toimet, joilla saavutetaan asetetut päästöjä vähentämistavoitteet. Kunta voi myös asettaa ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja hiilinieluihin liittyviä tavoitteita ja toimia. Mikäli kunta asettaa sopeutumis- ja hiilinielutavoitteita, tulee niissä ottaa huomioon ilmastolaissa asetetut tavoitteet.

Suunnitelman toteutumista tulee myös seurata ja mm. esittää tiedot kasvihuonekaasujen päästökehityksestä. Seurantaan ja kehityksen havainnollistamiseen on olemassa erilaisia työkaluja, kuten SYKE:n päästölaskentatyökalu.

Ilmastosuunnitelma voidaan tehdä yksin tai yhdessä alueen muiden kuntien kanssa. Kuntien yhteiseen suunnitelmaan on sisällytettävä kuntakohtaiset, selkeät tavoitteet ja toimet.

2.2 Rahoitus/valtionavustus

Valtion budjettiin varataan vuosittain noin 2,6 miljoonaa euroa valtionavustusta ilmastosuunnitelmien laatimiseksi. Arvio tällä hetkellä, että yksittäinen kunta voi saada avustusta valtuustokausittain n. 36 000 €.

Valtionavustukset myönnetään kunnille toteutuneiden kustannusten mukaan. Avustusta voi käyttää esimerkiksi palkkakustannuksiin ja/tai ulkopuolisiin hankintoihin. Koska ilmastonsuojelusuunnitelman laatiminen on uusi lakisääteinen tehtävä, avustukselle ei vaadita omarahoitusosuutta.

Ensimmäinen avustushaku aukeaa huhtikuussa 2023. Käynnissä olevalle valtuustokaudelle (2021-2025) voi hakea avustusta ne kunnat, joilla ei vielä ole laadittu ilmastosuunnitelmaa tai vastaavaa vaatimukset täyttävää ilmastotyön ohjelmaa, tiekarttaa, suunnitelmaa yms. Rahoituspäätökset annetaan vuosittain saapumisjärjestyksessä niin pitkään, kun määrärahaa riittää. Valtionavustuksen saanti edellyttää raportointia avustuksen käytöstä ja toteutuneista kustannuksista valtionapuviranomaiselle

3. Kuntayhteistyö

Keski-Suomen alueella on vireillä ilmastosuunnitelman laatimiseen liittyen useampia kuntayhteistyöneuvotteluja. Tällä hetkellä tiedossa olevia neuvotteluja on

- Uuraisten kunnan organisoimana. Mukana neuvottelussa Uurainen, Petäjävesi, Keuruu, Multia.
- pohjoisessa Keski-Suomessa kahdeksan kunnan kesken
- Laukaa kunnan organisoimana Konneveden, Hankasalmen, Rautalammen, Toivakan ja Luhangan kesken. Myös Muurame on ilmaissut halunsa liittyä kuntayhteistyökeskusteluun.

3.1 Ilmastosuunnitelman laatimisen toteuttamistapa

Yhteistyössä laadittavien suunnitelmien suurimpana etuna on resurssien yhdistäminen. Kuntayhteistyö ilmastosuunnitelmien laatimisessa ei vähennä valtionavustuksen kuntaosuutta.

Suunnitelmien laatimisen toteuttamistapoja on kaksi; isäntäkuntaperiaatteella, jossa valittu kunta rekrytoi ja toimii työnantajana suunnitelmia laavalle henkilöstölle, tai konsulttityönä, jossa kunnat yhdessä kilpailuttavat toimijan laatimaan ilmastosuunnitelmat.

Taloudelliset riskit, kuntien niukat henkilöstöresurssit ja rekrytoinnin mahdolliset haasteet huomioidaan ottaen paras ratkaisuvaihtoehto on laatia ilmastosuunnitelmat konsulttityönä. Tarjouspyyntö laaditaan ja kilpailutus hoidetaan.

3.2 Aikataulu ja yhteistyöstä sopiminen

Valtionavustusten haku käynnistyy tämän hetkisen tiedon mukaan huhtikuussa 2023, mutta vielä on epäselvää, mikä kuntakohtaisen avustuksen suuruus on, millä hakumenettelyllä ja kriteereillä avustusta haetaan sekä millaisiin kuluihin avustusta voidaan käyttää. Myös tarkemmat ohjeet ja oppaat ilmastosuunnitelman sisällöstä ovat vielä ministeriön valmistelussa. Näistä syistä kuntien yhteinen hanke on järkevintä käynnistää aikaisintaan vuonna 2024. Tämä antaa kunnille myös mahdollisuuden käsitellä asiaa osana vuoden 2024 talousarviota.

Ennen konkreettista työn käynnistämistä kuntien tulee tehdä päätökset ja sopimukset yhteistyöhön ryhtymisestä, ja sitouduttava kattamaan työstä syntyvät kustannukset. Kunnat voivat koordinoitusti hakea samanaikaisesti valtionavustusta saman sisältöisillä hakemuksilla, mutta jokaisen

kunnan tulee jättää itsenäisesti oma hakemus ministeriöön. Kaikki kunnan eivät välttämättä saa avustusta samana vuonna, jolloin kunnilla tulee olla valmius rahoittaa hanketta omasta käyttökustannuksistaan. Hankkeeseen käytettävä raha mitoitetaan valtionavustuksen mukaisesti.